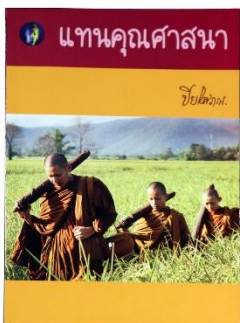

บทวิจารณ์ หนังสือ

“แทนคุณศาสนา”

ผู้แต่ง พระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์ ปิยวิฑูโช)
วิจารณ์โดย อธิวัฒน์ เกตุอยู่

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “แทนคุณศาสนา” ที่ผู้เขียนสนใจและนำมาวิจารณ์ต่อไปนี้เป็นหนังสือชุด “ตามรอยพระยุคลบาท บวร.” วัดพระราม 9 กาญจนนาภิเษก กรุงเทพมหานคร เขียนโดย พระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์ ปิยวิฑูโช) พิมพ์ครั้งที่ 3 โดย พระครูภาวนาจิตสุนทร (ท่านจิต) วัดอรุณญิกาวาส อ. บ้านฝื่อ จ. อุตรธานี พระธัมมสันตติโก (พล.อ.ดร. สมศักดิ์ ศัลยกำธร) หสน. เจ็ยฮั่ว, และผู้มีจิตศรัทธาพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน มีเนื้อหาทั้งหมด 114 หน้า

พระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์ ปิยวิฑูโช) ในปัจจุบันได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นราชที่ พระราชญาณกวี ตรีปิฎกบัณฑิต ยติคณิสสร บวรสังฆารามคามวาสี (สุวิทย์ ปิยวิฑูโช) พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิฑูโช) หรือนามปากกาว่า ปิยโสภณ ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระราม 9 กาญจนนาภิเษก และรักษาการเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย (ธรรมยุต) ทั้งยังเป็นนักวิชาการ นักเขียนและนักบรรยายธรรมที่ผลิตผลงานออกมาในหนังสือและ VCD อย่างสม่ำเสมอในยุคปัจจุบัน เป็นพระนักวิชาการรุ่นใหม่ที่มีผลงานสำคัญคือการหาทุนปั้นศาสนทายาท โดยโครงการนี้ จัดขึ้นโดยวัดพระราม 9 กาญจนนาภิเษก

2. สารสำคัญของเนื้อหา

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิชโช) หรือผู้เขียนได้มีทัศนะในการนำเสนอองค์ความรู้ที่ปรากฏในหนังสือเรื่องนี้ เกี่ยวกับ การปลุกเร้าแก้วให้ชีวิต ปลุกความคิดให้สังคม ปลุกมนโสน้ำนึ่งแก่เยาวชน ปลุกเร้าแก้วของแผ่นดินและสนับสนุนกิจกรรมชุมชน “ตามรอยพระยุคลบาท บวร” โดยมีเป้าหมายชัดเจน เพื่อปลุกและปลุกมนธรรมในการปฏิบัติ ศาสนาแก่ภิกษุสงฆ์ อุบาสก – อุบาสิกาผู้เป็นส่วนหนึ่งแห่ง “พุทธบริษัท” ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญคือ การปฏิบัติพระศาสนาอันเป็นประโยชน์สำหรับตนเองและการทำนุบำรุง ศาสนา อันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมว่า เป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องช่วยกันดูแลซึ่งกัน และกัน ในส่วนของเนื้อหานี้ ผู้วิจารณ์ได้นำเสนอในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

2.1 แทนคุณศาสนา ทัศนะในด้านการนับถือศาสนา

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิชโช) หรือผู้เขียนได้ให้ความรู้ความเข้าใจถึงความ แท้จริงของศาสนาที่ไม่ใช่วัตถุสิ่งของแต่คือสัจธรรมความจริง โดยต้องการสำรวจตนเองว่า ความเป็นพุทธะที่แท้จริงนั้นอยู่ที่คำสอนไม่ใช่วัตถุ เพื่อให้ดำเนินชีวิตตรงเส้นทางของ พระพุทธเจ้า คือปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเริ่มที่มโนธรรมสำนึกด้วยความ ซื่อสัตย์สุจริต

พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นอิสระจากวัตถุ รู้จักปกครองตนเองด้วยสติ ซึ่งมี ค่าต่อการดำรงชีวิตมาก สติคือรากแก้วของชีวิต เพื่อนำมาเป็นเครื่องวัดความดีงามของคน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประกอบด้วยเหตุผล คือคำสอนที่นำไปสู่การสร้างสติปัญญา โดยแยกคาย ชีวิตจึงมีความงดงาม การแทนคุณศาสนา คือการนำศาสนามาใช้ให้ถูกทาง ในมีสำนึกดี มีมโนธรรมจึงจะได้เสวยผลที่แท้จริง รวมทั้งการสร้างกำลังใจให้กับตนได้ยาม เป็นทุกข์ จึงควรสร้างศาสนาขึ้นที่ใจ ทั้ง 2 คือ ความละเอียดความซื่อ และความเกรงกลัว บาป ให้ศาสนามีค่ากว่ากฎหมาย จึงจะได้รับคุณค่าที่แท้จริงในการปฏิบัติศาสนาจึงถือว่าเป็น การแทนคุณศาสนาแล้ว เพราะมโนธรรมสำนึกคือตัวแท้ของศาสนา

2.2 เราจะทำนุบำรุงศาสนาอย่างไร? : คำถามที่กำลังรอคำตอบ

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิชโช) หรือผู้เขียนได้แสดงทัศนะในด้านความ เข้าใจวิธีการทำบุญให้เป็นบุญ ปฏิบัติต่อศาสนาให้ได้ผลต่อใจจริง โดยอาศัยปัญญาวิจฉัย การทำบุญไม่ใช่การทำบุญตามเทศกาล แต่ต้องวิจฉัย ผิด - ถูก ควร - ไม่ควร เพื่อไม่ให้

ศาสนาเสียจากใจ ชาวพุทธควรบำรุงศาสนาด้วยการปลุกเร้าแก้วของศาสนาโดยสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรคือการสร้างศาสนทายาท ซึ่งถือเป็นบุญอันยิ่งใหญ่ การสร้างคนไม่ต้องใช้งบประมาณ แต่ใช้เวลาความเมตตาอารี ความเอาใจใส่ ฝึกให้มีเหตุผล เป็นหน้าที่ที่ต้องช่วยกันของพุทธบริษัท 4 ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญขององค์กรสงฆ์ ศาสนาเป็นนาวาชีวิตที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษา ไม่ว่าจะการนับถือ การศึกษา ปลุกเร้าแก้วแห่งจิตวิญญาณ ปลุกมโนธรรมสำนึกให้ศาสนามั่นคง เป็นหน้าที่ของทุกคนจะต้องช่วยกันทำนุบำรุง เป็นภาระหน้าที่สำคัญที่เราจะต้องกลับไปทบทวนอุดมการณ์อันแท้จริงในการนับถือพระพุทธศาสนา

2.3 แทนคุณแผ่นดิน ด้านการสำนึกดีต่อสถาบันทางสังคม

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิชโช) หรือผู้เขียนได้แสดงทัศนะโดยเริ่มจากการเพาะเมล็ดพันธุ์ความคิดขึ้นที่บ้าน คือความรักต่อบุพการี นำไปสู่การเปรียบแผ่นดินเสมือนบ้าน การทำร้ายแผ่นดินก็คือการทำลายบ้านของตนเอง การทำลายบ้านก็คือการทำร้ายบุพการีนั่นเอง จึงควรปลูกจิตสำนึกว่า แผ่นดินคือบ้านของเรา ต้องมีใจเสียสละเห็นแต่ประโยชน์ของแผ่นดิน ช่วยกันบำรุงรักษาแผ่นดินนี้ให้สมบูรณ์ ให้ผู้อยู่อาศัยมีกินพอเพียง มีความรักความอบอุ่น มีความร่มเย็นเป็นสุข มั่นคงเป็นระเบียบ มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ได้รับการศึกษาพอเพียงทั่วถึง ขอให้คิดเสมอว่า ประโยชน์สุขของแผ่นดินอยู่ในกำมือของเราทุกคน เป็นหน้าที่ของเราทุกคนที่จะต้องช่วยกันดูแลทำนุบำรุง การตอบแทนบุญคุณแผ่นดินจึงเป็นนวมงคลชีวิต เป็นบุญที่ทุกชีวิตควรกระทำ เพราะถ้าปราศจากผืนแผ่นดิน ต่อให้มีทรัพย์สินล้านฟ้าเราก็หาความสุขไม่ได้

2.4 แม่คือต้นกำเนิดศาสนา

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิชโช) หรือผู้เขียนได้เล่าถึงประสบการณ์จากมารดาว่า นอกจากแม่จะให้ชีวิต แม่ยังให้กำเนิดศาสนา ชีวิตของแม่คือตัวศาสนา เพราะแม่ให้กำเนิดทั้งชีวิตและคำสอนที่งดงามพร้อมๆกัน แม่คือบ่อเกิดแห่งความรักบริสุทธิ์ แม่พร่ำสอนความดีงามของชีวิต แม่สอนให้รู้จักชีวิต ถูกผิด ชั่วดี ควรไม่ควร การหัดพึ่งตนเอง ประหยัดอดออม ให้เคารพคนดีเป็นต้น ศาสนาของแม่ เป็นศาสนาสากล เพราะแม่บ่มเพาะจิตนี้สัจใจคอและมโนธรรมให้ลูกรัก ไม่จำกัดเวลา ศาสนาของแม่จึงเป็นศาสนาสากล เพราะเป็นศาสนาของทุกชีวิตโดยแท้

2.5 ศาสนาของแม่

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิชโช) หรือผู้เขียนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับศาสนาว่า ศาสนา แปลว่า คำสอน หมายถึงมโนธรรมสำนึก เมื่อใดใจมีมโนธรรมสำนึก เมื่อนั้น ก็ชื่อว่า มีศาสนา ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด ก็จะมีรู้สึกอบอุ่นใจตลอดเวลา พ่อ - แม่ คือศาสดาองค์แรกของ ลูก เพราะท่านอบรมบ่มเพาะจริตนิสัยใจคอ กิริยามารยาท ขาดิตระกูลให้รู้จักดี - ชั่ว ควร - ไม่ควร ถูก - ผิด คำสอนของท่านคือรากแก้วของชีวิต การแทนคุณท่านชื่อว่าได้แทนคุณ ศาสนา ท่านทั้งสองคือ บ่อเกิดของศาสนา เป็นศาสนาที่ปราศจากความเชื่อ เพราะเป็น ศาสนาแห่งธรรมชาติ เป็นศาสนาของชีวิต จริงๆ เราเป็นศาสนทายาท เป็นผู้รับมรดก พ่อ แม่จึงเป็นพระอรหันต์ของลูก เป็นพระองค์ประเสริฐอยู่ที่บ้าน

2.6 เสน่ห์ผ้าชีริ้ว

ระหว่างพ่อแม่ กับผ้าชีริ้วเพราะท่านยอมลำบากให้ลูกเป็นสุข ยอมลำบาก เพื่อให้ลูกสุขสบาย ยอมโน้มตัวจากสูงลงต่ำได้ยอมถูกขัดเกลาเพื่อให้สวยงาม เป็นผู้ที่มีรู้ ว่าตนเองก็ทำผิดได้ไม่ใช่ว่าจะถูกเสมอไปและขอบคุณเมื่อมีคนตักเตือนเป็นคู่หมั่นฝึกขัดเกลาตนเองเป็นผู้ใฝ่รู้แต่ไม่อวดรู้ ทำตนให้มีคุณค่าด้วยการทำงานทำตนให้เป็นประโยชน์ให้แก่ม ด้วยงาน มีกำลังใจมุ่งมั่นทำงานหนักยอมอาสาทำงานที่ได้รับมอบหมายโดยมิได้ปรีปาก บ่น แต่อดทนมุมานะบากบั่นทำให้สำเร็จรู้จักอาสาทำงานมีความสุขในการทำงานยอมทำ ในสิ่งที่คนทั้งหลายรังเกียจแต่ตั้งใจทำงานนั้นให้เป็นของมีค่าขึ้นมาได้ มีความพอใจที่ได้ อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ อดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคปัญหาแม้ว่าจะเหน็ดเหนื่อยเพียงไรและ ต้องตั้งใจเอาอุปสรรคมาเป็นกำลังใจให้ตัวเองเอาชนะอุปสรรคให้ได้ไม่หวั่นไหวตามคำ ปราสาสของผู้อื่นสามารถมองเห็นคุณค่าจากสิ่งที่คนทั้งหลายมองว่าไร้ค่าสิ้นดี หากค่าจากสิ่ง ที่คนมองว่าไร้ค่าให้พบพ่อแม่คือผู้อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จท่านยอมเป็นผ้าชีริ้วเพื่อขัดถู สร้างชีวิตลูกให้สดใสงดงามเสมอเพื่อสร้างครอบครัวและสังคมให้งดงามต่อไป

2.7 บทสรุป

พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิชโช) หรือผู้เขียนได้สรุปความจากข้อมูลที่น่าเสนอ ในเล่มโดยเริ่มจากศาสนา แท้คือมโนธรรมหากปราศจากมโนธรรมต่อให้ศาสนาดีเพียงใดก็ ชื่อว่าไร้สาระศาสนาศาสนาจะช่วยแก้ปัญหาลังคมได้ ก็ต่อเมื่อนำหลักศาสนาไปใช้บังคับ เป็นกฎหมายเพื่อให้เป็นกฎระเบียบกฎเกณฑ์ของบ้านเมืองเข้าแก้ไข จะเห็นผลชัดเจนโลก

กับธรรมต้องเดินคู่กันอิงอาศัยกันประเทศชาติบ้านเมืองมีเพียงกฎหมายปกครองแต่ถ้าคนในชาติขาดมโนสำนึกกฎหมายก็เป็นได้เพียงกระดาษเปล่าจำเป็นต้องอาศัยศาสนานຸ່ມเพราะมโนธรรมให้สำเร็จได้ศาสนาจึงมีส่วนสำคัญในการบ่มเพาะมโนธรรมของชนชาติสังคมอารยะจึงมองเห็นได้ที่มโนธรรมสำนึกของชนชาติ

3. บทวิจารณ์

หนังสือเรื่องแทนคุณศาสนาของพระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์ ปิยวิชโช) เป็นหนังสือที่มีความน่าสนใจในมิติของศาสนาเพื่อสังคมผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาเพื่อปลูกมโนธรรมในการปฏิบัติต่อศาสนาให้เห็นถึงคุณค่าที่แท้จริงในฐานะพุทธบริษัท 4 รวมไปถึงการเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนากับสถาบันครอบครัวและแผ่นดินในมิติเดียวกันมีวิธีการสร้างมโนธรรมกับการปฏิบัติที่สอดคล้องกันผ่านเนื้อหา 6 ประเด็นคือ 1 แทนคุณศาสนา 2 เราจะทำนุบำรุงศาสนาอย่างไร 3 แทนคุณแผ่นดิน 4 แม่คือต้นกำเนิดศาสนา 5 ศาสนาของแม่และ 6 เส้นผ่าชีวิตรูซึ่งมีความน่าสนใจในการนำเสนอประเด็นต่างๆที่เชื่อมโยงเสมือนเป็นเนื้อหาเดียวกัน

ผู้เขียนได้แสดงถึงความมุ่งมั่นในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในแต่ละประเด็นให้มีความเชื่อมโยงกันโดยมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างพุทธบริษัทใน พระพุทธศาสนาสถาบันครอบครัวและแผ่นดินเพื่อปลูกรากแก้วให้ชีวิตปลูกความคิดให้สังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมอันอุดมร่มเย็นเป็นสุขตามที่มนุษย์มีความปรารถนาสร้างรากแก้วของชีวิตอย่างแท้จริงที่พุทธบริษัททุกคนควรร่วมทุ่มเทเอาใจใส่เพื่อสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้สงบร่มเย็นมั่นคงและยั่งยืน

แต่อย่างไรก็ตามหนังสือเรื่องแทนคุณศาสนาของพระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์ ปิยวิชโช) ยังมีประเด็นที่ผู้วิจารณ์เห็นต่างจากผู้เขียนเนื่องจากเป็นการนำเสนอในลักษณะเทศนาโวหารในบางเนื้อหาจึงมีความไม่ชัดเจนถึงเนื้อหาผู้วิจารณ์จึงขอแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นดังต่อไปนี้ ประเด็นที่ 1 ประเด็นเรื่องรากแก้วซึ่งเป็นประเด็นหลักในการเขียนหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้อธิบายประเด็นเกี่ยวกับรากแก้วไว้หลายประเด็นดังต่อไปนี้ 1 ประเด็นแทนคุณศาสนาท่านกล่าวว่าสติคือรากแก้ว 2 ประเด็นเราจะทำนุบำรุงศาสนาอย่างไรคำถามที่รอ

คำตอบท่านกล่าวว่าศาสนาคือรากแก้ว และ 3 ประเด็นศาสนาของแม่ท่านกล่าวว่าคำสอนของท่านมารดาบิดาคือรากแก้ว

ในมิติของรากแก้วนั้นจะเป็นเอกเทศโดยชัดเจนความหมายของรากแก้วคือรากเดิม รากที่เป็นหลักอย่างลึกลงไปดินของตนไม่จึงมีแค่รากเดียวเท่านั้นรูปร่างอื่นที่ไม่ใช่รากแก้วคือแขนงหรือรากฝอยความหมายของรากฝอยคือรากที่เป็นเส้นเล็กๆแต่ของจากรากแก้ว ดังนั้นการใช้คำว่ารากแก้วจึงควรจำแนกประเภทให้เห็นชัดเจนมากขึ้น

ประเด็นแทนคุณศาสนาว่าสติคือรากแก้วต้องนิยามถึงการดำเนินชีวิตว่าสติคือรากแก้วของการดำเนินชีวิตเพราะการดำเนินชีวิตที่มีสติย่อมสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ไม่สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นกับผู้อื่นและสังคมจึงความหมายของสติคือความระลึกได้ความนึกขึ้นได้ความไม่ผล่ออกคิดขึ้นได้สติจึงเป็นรากแก้วของการดำเนินชีวิตเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องไม่สร้างปัญหาต่างๆให้เกิดขึ้นในสังคมด้วย

ประเด็นเราจะทำนุบำรุงศาสนาอย่างไร? : คำถามที่กำลังรอคำตอบว่าศาสนาคือรากแก้วต้องนิยามถึงพุทธบริษัท 4 ว่าศาสนาคือรากแก้วของการปฏิบัติตนในฐานะพุทธบริษัท เพราะการปฏิบัติตนในฐานะพุทธบริษัท 4 ที่ถูกต้อง จะต้องอาศัยหลักพระธรรมวินัยที่มีความเหมาะสมต่อสถานภาพของพุทธบริษัทเช่นศีลหรือสิกขาบทที่มีความแตกต่างตามสถานะของพุทธบริษัทเช่นภิกษุต้องปฏิบัติตนตาม 227 สิกขาบทภิกษุณีต้องปฏิบัติตนตาม 311 สิกขาบทอุบาสิกและอุบาสิกาต้องปฏิบัติตนตาม 5-8 สิกขาบท รวมถึง หลักพระธรรมวินัยที่มีความเหมาะสมกับสถานภาพและวิถีชีวิตและอาชีพซึ่งสามารถปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยได้อย่างเหมาะสมก็จะส่งผลให้มีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องไม่สร้างปัญหาต่างๆให้เกิดขึ้นในสังคมด้วย

ประเด็นศาสนาของแม่ว่าคำสอนของท่านมารดาบิดาคือรากแก้วต้องนิยามถึงบุตรว่าคำสอนของท่าน มารดาบิดาคือรากแก้วของบุตรเพราะการที่บุตรจะมีพัฒนาการมีการเจริญเติบโตเป็นคนดีในสังคมได้นั้นสถาบันครอบครัวถือเป็นกลไกหลักในการอบรมสั่งสอนให้เยาวชนเจริญเติบโตเป็นคนดีในสังคมทั้งในด้านอุปนิสัยกิริยามารยาทความดีความชั่วควรไม่ควรถูกผิดเป็นต้นคำสอนของท่านสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเพราะบุตรนั้นถือเป็นดวงใจของท่านและท่านก็ถือเป็นพระอรหันต์ของบุตรคำสอนของท่านจึงกอบปรักด้วยความเมตตากรุณาที่มีต่อบุตร ถึงแม้บุตรจะมีความดีรู้แต่ท่าน

ก็อดทนอบรมสั่งสอนเพื่อหวังให้บุตรเป็นคนดีมารดาบิดาจึงถือเป็นคนบุคลิกที่หาได้ยากในโลก เพราะคำสอนของท่านไม่ประกอบด้วยอกุศลแต่เป็นกุศลตลอดเวลาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องไม่สร้างปัญหาต่างๆให้เกิดขึ้นในสังคมด้วย

ประเด็นที่ 2 ประเด็นเรื่องการปลุกเร้าแก้วซึ่งเป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการปลุกเร้าแก้วปรากฏในประเด็นเราจะทำนุบำรุงศาสนาอย่างไร? คำถามที่กำลังรอคำตอบท่านกล่าวว่าชาวพุทธควรบำรุงศาสนาด้วยการปลุกเร้าแก้วของศาสนาโดยสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณรคือการสร้างศาสนทายาทซึ่งผู้วิจารณ์มีความเห็นต่างเนื่องจากการสร้างศาสนทายาทนั้นมิใช่การสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณร แต่เป็นการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยของพุทธบริษัท 4 ตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบันการศึกษานั้นเป็นเพียงกระบวนการพัฒนาชีวิตของพุทธบริษัท 4 เท่านั้นเพราะการที่จะสามารถสร้างศาสนทายาทได้พุทธบริษัท 4 จะเป็นผู้ศึกษาหลักพระธรรมวินัยมาแล้วมาปฏิบัติตนเป็นคนดีการปลุกเร้าแก้วเพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คือการปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยอย่างมั่นคงการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตปฏิบัติหน้าที่ประกอบอาชีพตามสถานภาพของพุทธบริษัท 4 นำไปสู่การสร้างความสุขในสังคมสร้างความศรัทธาให้เกิดแก่สาธารณชน นำไปสู่การสร้างศาสนทายาทให้มากขึ้นอีกด้วยมีการศึกษาทั้งในด้านปริยัติหรือคัมภีร์ระดับปฏิบัติหรือวิปัสสนาธุระ ทำให้เกิดปฏิเวธได้รับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรมที่ได้ปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการสร้างศาสนทายาทที่มั่นคงยั่งยืนโดยอาศัยการปฏิบัติตามหลักโอวาทปาติโมกข์คือการไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึงพร้อมการทำจิตใจของตนให้ผ่องแผ้วนี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้ายผู้อื่นการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในปาติโมกข์ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหารการอยู่ในเสนาสนะที่สงัดการประกอบความเพียรในอธิจิตนี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายซึ่งเป็นรากแก้วในการดำเนินชีวิตของพุทธบริษัท 4 นำไปสู่การปฏิบัติตนที่ถูกต้องของพุทธบริษัท 4 เป็นรากแก้วมาจากศาสนาซึ่งถือเป็นการสร้างศาสนทายาทที่มั่นคงยั่งยืนอย่างแท้จริง

4. สรุป

หนังสือเรื่องแทนคุณศาสนา เป็นหนังสือที่มีความน่าสนใจในมิติของศาสนาเพื่อสังคมผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาเพื่อปลูกมโนธรรมในการปฏิบัติต่อศาสนาให้เห็นถึงคุณค่าที่แท้จริงในฐานะพุทธบริษัท 4 รวมไปถึงการเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนากับสถาบันครอบครัวและแผ่นดินในมิติเดียวกัน มีวิธีการสร้างมโนธรรมกับการปฏิบัติที่สอดคล้องกันผู้เขียนได้แสดงถึงความมุ่งมั่นในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในแต่ละประเด็นให้มีความเชื่อมโยงกันโดยมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างพุทธบริษัท 4 พระพุทธศาสนาสถาบันครอบครัวและแผ่นดิน เพื่อปลูกรากแก้วให้ชีวิตปลูกความคิดให้สังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมอันอุดมร่มเย็นเป็นสุขตามที่มนุษย์มีความปรารถนาสร้างรากแก้วของชีวิตอย่างแท้จริงที่พุทธบริษัททุกคนควรร่วมทุ่มเทเอาใจใส่เพื่อสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้สงบร่มเย็นมั่นคงและยั่งยืน ผู้วิจารณ์มีความยินดีที่ได้ศึกษาวิจารณ์ผลงานอันทรงคุณค่าชิ้นนี้ด้วยกุศลจิตซึ่งแม้ว่าจะมีมโนทัศน์ที่แตกต่างบ้างแต่ผู้วิจารณ์ก็เห็นคุณค่าของผลงานทางด้านวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ที่สร้างจุดสนใจในฐานะความเชื่อมโยงของศาสนาสถาบันครอบครัวและสังคมที่จำเป็นต้องอาศัยกันและกันเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมสำนึกของพุทธบริษัท 4 และบุคคลทั่วไปให้มีสติปัญญาสามารถดำเนินชีวิตปฏิบัติหน้าที่ประกอบอาชีพในสังคมยุคปัจจุบัน ได้อย่างมั่นคงสร้างความสุขความสงบสันติภาพให้เกิดขึ้นในความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติในโลกนี้